

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра всесвітньої історії

Збірник матеріалів
Першої науково-практичної міжвузівської конференції
**„Слов’янські народи в історичному
процесі: генезис проблеми”**

(на основі школи „Історії слов’янських народів”)

Керівник – заслужений діяч науки і техніки України,
член-кореспондент Академії педагогічних і соціальних наук та
Міжнародної слов’янської академії, кандидат історичних наук,
ректор РДГУ, професор *Постоловський Руслан Михайлович*

5 грудня 2006 року

За науковою редакцією члена-кореспондента,
професора *Р.М.Постоловського*

УДК 32
ББК 66.0
П 16

Збірник матеріалів Першої науково-практичної міжвузівської конференції „Слов’янські народи в історичному процесі: генезис проблеми”. – Рівне: РДГУ, 2007. – 153 с.

Редакційна колегія:

Постоловський Р.М. - голова, кандидат історичних наук, професор,
член-кореспондент Міжнародної Слов’янської академії наук, ректор РДГУ

Савчук П.О. - заступник голови, кандидат історичних наук,
Гон М.М. - відповідальний секретар, кандидат політичних наук, доцент, докторант Київського національного університету будівництва і архітектури

Жилюк С.І. - доктор історичних наук, завідувач кафедри політичних наук РДГУ

Шеретюк В.М. - доцент кафедри всесвітньої історії РДГУ
- кандидат історичних наук, декан історико-соціологічного факультету

Рецензенти:

Савчук Б.О. - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри Прикарпатського національного педагогічного університету

Троян С.С. - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і країнознавства РІС КСУ

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ
(протокол № 8 від 30 березня 2007 р.)

РІВНЕ – 2007

17. Сборник императорского русского исторического общества. - СПб., 1878. - Т. 22. - XIV + 618 с.; - СПб., 1883. - Т. 37. - XVIII + 734 с.; - СПб., 1896. - Т. 97. - XXII + 544 с.
18. Смоленский В. История польского народа. - СПб., 1899. - 362 с.
19. Соловьев С.М. История падения Польши. - М., 1863. - 370 с.
20. Соловьев С.М. История России с древнейших времен: - СПб., 1896. - Кн. 6. - XII + 1178 с.; - М., Изд. соц-экон. лит-ры, 1963. - Кн. 9. - Т. 17-18. - 701 с.
21. Щебальский П. Русская политика и русская партия в Польше до Екатерины II. - М., 1864. - 47 + 113 с.
22. Cegielski T., Kadziela L. Rozbiory Polski 1772 - 1793 - 1795. - Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1990. - 352 s.
23. Historia Polski: W 2 t. // Pod red. S. Kieniewicza. - Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1958. - Т. 2. - Cz. 1. - 431 s.
24. Serczuk A. Koliszczyzna. Krakow: Nakladem uniwersytetu Jagiellonskiego, 1968. - 175 s.
25. Volumina legum. Przedruk zbioru praw staraniem xx. Pijarow w Warszawie od roku 1732 do roku 1782 wydanego. - Peterburg, 1860. - Т. 5. - 463 + XV s.; - Т. 6. - 330 - VII s.; - Т. 7. - 403 + XI s.; - Т. 8. - 590 + XXXIV s.

Жилюк С.І.

БОЛГАРСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.: ЕТНОКОНФЕСІЙНИЙ ФАКТОР ПРАВОСЛАВ'Я У ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ

Етноконфесійний фактор православ'я особливо чітко проявився протягом ХІХ ст. у трикутнику Константинополь – Балкани – Росія. Наприкінці ХVІ ст. константинопольський патріарх Єремія ІІ (відповідь тюбінгенським богословам 1576 р.) оновив ідею мегаломанії – зверхності греків над народами Балканського півострова і відновлення православної Візантійської імперії. Згодом adeptів мегаломанії прозвали фанаріотами (Фанар – квартал Стамбула, де розміщувалася патріархія).

На початку ХІХ ст. ця ідея стала офіційною позицією церкви, коли константинопольський патріарх Григорій V у посланнях 1806 і 1819 років поставив перед своїм духовенством чітке завдання насаджувати грецьку культуру

серед християн Балканського півострова. Ідея мегаломанії була визначальною у грецькій зовнішній та внутрішній політиці протягом усього ХІХ ст. Митрополит Григорій Візантійський (пом. у 1888 р.) розробляв навіть теорію „божественного еллінізму” – місія еллінізму божественна і всесвітня.

Росія також прагнула посилити через православ'я свій вплив у Балканському регіоні. Вона виступала з критикою політики Константинопольської патріархії, зокрема грецької мови богослужіння серед слов'ян. Офіційний друкований орган РПЦ (Святішого Синоду) „Церковный Вестник” у 1876 р. писав: „Еллінізм і славізм не можуть ужитися в світі. Настане хвилина, коли жадні суперечки зіткнуться”. Панславістська ідея протягом століття розвинулася до квазіполітичних проєктів. Так, Програма Візантійської партії (таємна організація російських агентів масонського типу) 1897 р. ставила завдання зберегти цілісність Туреччини для того, щоб перетворити її в неовізантійське політичне утворення за російським взірцем. Зокрема, передбачалося замінити мусульманську владу християнською, запровадити самодержавство, встановити вічний і нерозривний союз із Росією, ліквідувати місіонерські школи тощо. Тобто, реалізація цієї програми забезпечувала повний контроль Росії над Сходом, слов'янськими народами (через скликання Всеправославних соборів).

Про зв'язок Візантійської партії із Священним Синодом РПЦ свідчать листи російських агентів до оберпрокурора (ІР НБУ, ф.ХІІІ, спр. 350). Наприклад, проф.П.Кулаковський, який викладав у Сербії, пропонував К.Победоносцеву підпорядкувати православні церкви південних слов'ян Синоду, настоятелів цих церков зробити членами Синоду, російським єпископам давати кафедри в Болгарії, Сербії, а сербським – у Росії і т.п.

Ставлення слов'янських країн до грецької мегаломанії і російського панславізму було неоднозначне. Насамперед, наростав болгаро-грецький конфлікт, який став одним із

визначальних чинників у розвитку Вселенського православ'я XIX ст. і чітко проявився у вісі Константинополь – Росія щодо болгарського питання.

Греко-болгарський конфлікт був зумовлений національним відродженням болгар і оголив значні проблеми у процесі інституційного розвитку православ'я, вивівши на перший план проблему про спосіб отримання автокефалії. Ситуація ускладнювалася тим, що болгарське суспільство у XIX ст. чітко поділялося на русофілів і русофобів. Явна проросійська позиція Болгарської ПЦ (через нестерпні утиски греків) та важлива роль цієї церкви у процесах національного відродження стали визначальним фактором того, що Болгарія тривалий час відмовлялася від орієнтації на західні моделі розвитку суспільства (Німеччина, Франція, Австро-Угорщина). Проте з появою і зростанням авторитету середнього класу (буржуазії) в Болгарії зростала зацікавленість у зв'язках з Європою і віддаленням від Росії (У Балканській війні 1913 р. та Першій світовій 1914-1918 рр. Болгарія виступала у союзі з Туреччиною проти Росії).

Важливо зазначити, що частина болгарського духовенства також орієнтувалася на Захід. Про це свідчить підписання з Римом унії 1861 р. архимандритом Йосипом Сокольським.

Такі прозахідні настрої посилилися після поразки Росії у Кримській війні 1853-1856 рр.

У вирішенні болгарського питання була зацікавлена безпосередньо турецька влада. У 1863 р. Алі-паша оголосив Указ про поділ патріархату на три категорії епархій – грецькі епархії (Фессалія, Епір, о-ви Малої Азії), болгарські та боснійські (Болгарія, Боснія, Герцеговина), інші (Македонія, Фракія, Верхня Албанія).

Власне болгарі бачили вирішення свого національного питання у проголошенні автокефалії. Ідею створення незалежної Болгарської церкви підтримала Порти 1867 р.

Проте проти автокефалії БПЦ категорично виступав Константинопольський патріархат. У тій ситуації патріарх

Григорій VI(1867-1871) намагався скликати Вселенський собор, щоб вирішити болгарське чи загалом православне питання Балкан у своїх інтересах.

Росія була проти скликання Вселенського собору, оскільки собор міг визнати автокефалію Болгарської церкви й закликати прецедент (канонічний спосіб) вирішення незалежності національних церков.

Зауважимо, що до 1867 р. Росія не розглядала болгар як окремих народ (принаймні пропагувала таку ідею) й намагалася об'єднати болгар із сербами під загальною назвою „південнослов'янська народність”. З іншого боку, Росія була зацікавлена у боротьбі болгарського народу проти Порти (але не проти Константинопольського патріархату у контексті звільнення болгар від греків), тому підтримувала Григорія VI, коли той погодився на проект урізаної автокефалії визнання третьої частини БПЦ.

Турецький уряд, підтримуючи болгар у протистоянні з Константинопольським патріархом (греками), намагався нейтралізувати можливість їхнього антитурецького повстання разом із греками. Зрештою, Олександр II наказав рішуче підтримати болгар у 1869 р. (виразно проти турків, невиразно щодо автокефалії).

28 лютого 1870 р. султан видав фірман (указ) про запровадження незалежного Болгарського екзархату з юрисдикцією на всі болгарські епархії й на ті, які побажають приєднатися.

Константинопольський патріарх Григорій VI практично знехтував постанову Порти, за що був усунутий з посади. До того ж Порти вже виступала проти Вселенського собору, оскільки собор міг переглянути і скасувати фірман 1870 р.

Отже, на прикладі болгарського питання другої половини XIX ст. ми бачимо, як національний фактор (національна специфіка православ'я) впливав на розвиток Вселенського православ'я.

Ворон Олена Петрівна – аспірантка кафедри всесвітньої історії РДГУ
Воляннюк Володимир Олександрович – здобувач кафедри всесвітньої історії РДГУ
Петлюк Ігор Васильович – аспірант кафедри всесвітньої історії РДГУ
Гень Олег Федорович – аспірант кафедри всесвітньої історії РДГУ
Бунечко Сергій Миколайович – здобувач кафедри всесвітньої історії РДГУ
Долганов Петро Сергійович – магістр історико-соціологічного факультету РДГУ
Філіпчук Ігор Володимирович – викладач кафедри всесвітньої історії РДГУ
Кукурудза Андрій Ростиславович – викладач кафедри всесвітньої історії РДГУ
Постельжук Олександр – аспірант кафедри всесвітньої історії РДГУ

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Постоловський Р.М. СЛОВ'ЯНОЗНАВСТВО В СИСТЕМІ ГУМАНІТАРНИХ ЗНАНЬ	5
Савчук П.О. ВІРОСПОВІДАННЯ ЧЕХІВ ДУБЕНСЬКОГО ПОВІТУ КІНЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ	7
Шеретюк В.М. ДИСИДЕНТСЬКЕ ПИТАННЯ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕДУМОВ ПЕРШОГО ПОДІЛУ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ	10
Жилюк С.І. БОЛГАРСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.: ЕТНОКОНФЕСІЙНИЙ ФАКТОР ПРАВОСЛАВ'Я У ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ	21
Давидюк Р.П. ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО- ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН НА ВОЛИНІ У 30-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ	25
Постоловський Р.М. Цятко В.М. ЗАГАЛЬНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ СТРАЙК 5-6 ЛИСТОПАДА 1923 РОКУ В ПОЛЬЩІ І ПОЛІТИКА ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ	31

Гон М.М.
ДИЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ В ПОЛЬЩІ
(1918-1939 pp.) 45

Сєверова О.В.
НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ
У ПРОГРАМАХ ДЕКАБРИСТІВ.....48

Десятничук І.О.
РОБИТНИКИ: РОЗВ'ЯЗАННЯ ДИЛЕМИ
ВИБОРУ ВНУТРІШНЬОГРУПОВИХ/
ЗАГАЛЬНОСУСПІЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ
У КОНТЕКСТІ РЕФОРМ
„ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ” 1968 РОКУ 54

Мельничук П.У.
1917 РІК НА ВОЛИНІ 56

Слесаренко А.В.
СОЦІАЛІСТИЧНИЙ РУХ
ЧЕХОСЛОВАЦЬКИХ ГРОМАДЯН –
ОПОЗИЦІЙНЕ ПОЛІТИЧНЕ
УГРУПОВАННЯ
1970-1973 РР. 59

Терешко Ю.М.
ПІДРИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ
Ю. АНДРОПОВА І КДБ ССРС
У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ ПЕРІОДУ
ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ 1968 РОКУ
З МЕТОЮ ЛІКВІДАЦІЇ „СОЦІАЛІЗМУ
З ЛЮДСЬКИМ ОБЛИЧЧЯМ” 62

Мартинчук І.І.
ПРЕЗИДЕНТСЬКА ВЛАДА

В СЛОВАЧЧИНІ
В НОВІТНІЙ ПЕРІОД
(1993-2004 pp.) 77

Цятко В.М.
ДОВГЕ ЖИТТЯ І СМЕРТЬ ОДНОГО
КОМІНТЕРНІВСЬКОГО МІФУ
(ПРО ПОДІЇ В ПОЛЬЩІ 1923 p.) 81

Олексієвець Т.І.
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ
СТРУКТУРИ СЕРЕДНЬОВІЧНИХ
ЧЕСЬКИХ МІСТ 96

Ворон О.П.
ПОЛЬСЬКА ТА
НІМЕЦЬКА НАЦМЕНШИНИ
У ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНОМУ
ЖИТТІ МІЖВОЄННОЇ
ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ 99

Волянюк В.О.
БОРОТЬБА ПІВДЕННИХ
І ЗАХІДНИХ СЛОВ'ЯН
ПРОТИ ГНІТУ ВЕЛИКИХ ІМПЕРІЙ
В ХІХ СТ. : МІЖНАРОДНА
ПОЗИЦІЯ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ 104

Петлюк І.В.
КРАХ ІЛЮЗІЙ
(НАЦІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
КОРОЛІВСТВА СЕРБІВ,
ХОРВАТІВ І СЛОВЕНЦІВ) 108

Гень О.Ф.
Т.Г. МАСАРИК І НОВА ЄВРОПА 111

Бунечко С.М. РЕЕМІГРАЦІЯ ПОЛЯКІВ У СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ ПОЧАТКУ 1920-Х РОКІВ	122
Долганов П.С. РОЗБУДОВА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ: ВІЗІЇ ЕКОНОМІЧНОГО НАЦІОНАЛІЗМУ	125
Філіпчук І.В. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ПОГЛЯД НА СПІВДРУЖНІСТЬ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ	138
Кукурудза А.Р. АВТОКЕФАЛІЯ ЯК ОЗНАКА ІДЕНТИФІКАЦІЇ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ- ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	140
Постельжук О.П. РЕЛІГІЙНИЙ АСПЕКТ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВЗАЄМИН: ПОЗИЦІОНУВАННЯ КОНФОРМІСТСЬКИХ ПАРТІЙ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ 1918-1939 рр.	144
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	148
ЗМІСТ	150

Наукове видання

Збірник матеріалів

Першої науково-практичної міжвузівської конференції
„Слов’янські народи в історичному процесі:
генезис проблеми”

Випуск 1

Відповідальний за випуск – Шеретюк В.М.

Відповідальний редактор – Кревська Г.А.

Комп’ютерна верстка – Писарець С.М., Самсонюк В.Б.

Комп’ютерний макет – Самсонюк В.Б.

Збірник матеріалів Першої науково-практичної міжвузівської конференції „Слов’янські народи в історичному процесі: генезис проблеми”. – Рівне: РДГУ, 2007. – 153 с.

Підписано до друку 28.12.2007 р. Формат 60x84 1/16.

Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний.

Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 13,9.

Наклад 300 прим. Зам. № 44/1.

Адреса редакції:
кафедра всесвітньої історії,
Рівненський державний гуманітарний університет, вул. С.Бандери, 12, м. Рівне.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету